

DOI: 10.69085/afp20243241

НАМЕРЕНИЕ ЗА НАПУСКАНЕ И УДОВЛЕТВОРЕНОСТ ОТ РАБОТАТА

Биляна Гинина

bilyana.ginina@uni-plovdiv.bg

Резюме: Тази обзорна статия е посветена на намерението за напускане във връзка с удовлетвореността от работата. **Целта** е да се представят теоретични обяснителни модели на намерението за напускане, да се систематизират и обобщят значими фактори, влияещи върху него. **Задачите** включват да се прочат актуални изследвания от последните 5 години, да се обобщят променливите, обект на изследване в тях, които обясняват причините за напускане в контекста на теоретичните модели. **Методологията** на изследването включва теоретичен анализ. **Хипотезите** са: (1) съществува връзка между удовлетвореността от работата и намерението за напускане в различни култури; върху намерението за напускане оказват влияние (2) вътрешни, (3) външни и (4) междуличностни фактора, свързани с работата. Хипотезите се потвърждават. Съгласно основните **резултати**, намерението за напускане се обяснява в контекста на 5 теоретични модела: за организационната социализация (OST), за запазване на ресурсите (COR), за самоопределянето (SDT), за социалния обмен (SET) и Модела за Гърсенето и Ресурсите (JD-R). Дискутира се влиянието на удовлетвореността от работата като медиатор между други променливи и намерението за напускане. Резултатите от обзора се обобщават в контекста на петте теоретични модела, обясняващи намерението за напускане.

Ключови думи: намерение за напускане, удовлетвореност от работата, организационна подкрепа, ресурси, самоопределяне

TURNOVER INTENTION AND JOB SATISFACTION

Bilyana Ginina

bilyana.ginina@uni-plovdiv.bg

Abstract: *This review article is dedicated to turnover intention in relation to job satisfaction. The **purpose** of the review is to present theoretical explanatory models of turnover intention, to systematize and summarize significant factors influencing it. The **tasks** include to examine current research from the last 5 years, to summarize the variables studied in them, which explain the reasons for turnover in the context of the theoretical models. The research **methodology** includes theoretical analysis. **Hypotheses** are: (1) job satisfaction is related to turnover intention in different cultures; turnover intention is influenced by (2) intrinsic, (3) extrinsic, and (4) interpersonal work-related factors. The hypotheses are confirmed. According to the main **results** of the study, turnover intention is explained in the context of 5 theoretical models: Organizational Socialization Theory (OST), Conservation of Resources (COR) Theory, Self-Determination Theory (SDT), Social Exchange Theory (SET), Job Demands and Resources Model (JD-R). The influence of job satisfaction as a mediator between other variables and turnover intention is discussed. The results of the review are summarized in the context of the five theoretical models explaining the turnover intention.*

Key words: *turnover intention, job satisfaction, organizational support, resources, self-determination*

Увод

Текущото на персонал е актуален икономически и социален проблем, който е особено изразен в третичния икономически сектор. Това е един от основните проблеми, засягащи човешките ресурси на съвременните организации, и неговата значимост провокира активното провеждане на изследвания в световен мащаб. Голяма част от изследователските търсения в областта представляват опити за прогнозиране на желанията за напускане на служителите.

лите въз основа на различни променливи, сред които се откроява най-силно удовлетвореността от работата (Zhang et al., 2024; Wang & Wang, 2023; Dođantekin et al., 2023; C. Wang et al., 2020; Abd-Ellatif et al., 2021; Liu et al., 2023; Lehtonen et al., 2021). За оценка на тенденцията към текучество се измерват две променливи: намерение за напускане и намерение за оставане на работа. Настоящата статия представя теоретичен обзор на съвременни изследвания, изучаващи намерението за напускане или оставане на работа и факторите, които му оказват влияние.

Основно изложение

Предмет на изследване е намерението за напускане (или оставане) на работа.

Обект на изследване са емпирични доклади в областта на организационната психология, изучаващи намерението за напускане или оставане на работа през последните 5 години.

Цели: (1) Да се представят теоретични обяснителни модели на намерението за напускане. (2) Да се систематизират факторите, влияещи на намерението за напускане.

Задачи: (1) Да се проучат теоретични модели, обясняващи намерението за напускане, използвани през последните пет години. (2) Да се обобщят променливите, обясняващи намерението за напускане. (3) Да се систематизират емпирично установените причини за напускане в контекста на теоретичните модели.

Хипотези:

- 1) Допуска се, че между намерението за напускане и удовлетвореността от работата са установени емпирични връзки в различни изследователски доклади, в изследвания върху извадки от различни култури.
- 2) Върху намерението за напускане оказват влияние вътрешни фактори, свързани с условията на труд.
- 3) Върху намерението за напускане оказват влияние външни фактори, свързани с условията на труд.
- 4) Върху намерението за напускане оказват влияние междуличностни фактори – свързани с общуването и взаимодействията в работна среда.

Метод: Проведено е търсене в международната база данни www.ScienceDirect.com с ключови думи „намерение за напускане“ и „удовлетвореност от работата“, като са филтрирани резултати в областта на психологията, социалните науки, бизнеса, управлението и счетоводството. Приоритетно са разгледани изследователски доклади, публикувани в периода 2020 – 2024 г. Проведен е теоретичен анализ.

Резултати

I. Теории, обясняващи намерението за напускане или оставане на работа

1. Теория за организационната социализация (Organizational Socialization Theory – OST)

Richter и кол. (2022) смятат, че организационната социализация е в основата на удовлетворението от работата и намерението за оставане; те я описват като процес, в който служителите се приобщават към организацията. Този процес е успешен, когато новопостъпилите се интегрират и стават ефективни, искат да останат, чувстват се удовлетворени от работата и са с положителни нагласи към нея (Richter et al., 2022). Успешната организационна социализация зависи както от личностните характеристики и поведение на служителите, така и от оказаната подкрепа от страна на организацията (Bauer & Erdogan, 2011, цит. от Richter et al., 2022). В контекста на OST социализацията започва с „приспособяване“ и това включва: приемане на организационната роля (разбиране на задачите), развитие на самоефективност и самочувствие, социално приемане от колегите (Fisher, 1986, цит. от Richter et al., 2022). В контекста на тази теория намерението за оставане на работа зависи от успешния процес на приобщаване на новите служители към организацията.

2. Модел за Търсенето и Ресурсите в работата (Job Demands and Resources Model – JD-R)

Моделът JD-R включва два компонента: работни ресурси (физически, умствени и организационни характеристики на индивида) и работни изисквания (физическото и/или психологическо

усилие, което се влага в личното и професионално израстване) (J. Wang и кол., 2023). JD-R обяснява как организационните фактори влияят върху работните резултати, включително текучеството и професионалното представяне на служителите (Demerouti et al., 2001, цит. от J. Wang et al., 2023). В допълнение, JD-R описва два процеса: мотивация (според Bakker и Demerouti (2017) работните ресурси се съчетават успешно с личностните характеристики на индивида и се стига до подобро представяне) и увреждане на здравето (високите организационни изисквания водят до тревожност, здравословни проблеми и желание за напускане) (J. Wang et al., 2023). Съгласно този модел, намерението за напускане и като цяло текучеството е резултат от високите изисквания на работодателите, съчетани с оскъдни ресурси на работното място, предлагани в замяна (Bakker & Demerouti, 2007, 2017, цит. от Lushin et al., 2023).

3. Теория за запазване на ресурсите (Conservation of Resources (COR) Theory)

Теорията COR е обяснителен модел на стреса, според който той се появява, когато собствените ресурси на хората (психологически и физически) са изложени на риск или когато те не успяват да се сдобият с ресурси въпреки опитите си (Hobfoll & Ford, 2007). Съгласно основното допускане на теорията, хората имат стремеж към придобиване, поддържане и запазване на онова, което смятат за ценно (Hobfoll, 2012, цит. от Nowaczyk & Cierpiałkowska, 2016). Gruszczyńska (2012) разглежда ресурсите (ценностите) в 5 категории: семейни (подкрепа, взаимоотношения), жизнени (преследване на мечтите, активна нагласа към живота), духовни (вяра, надежда и личностен растеж), икономико-политически (социално-икономически статус), власт и престиж (доминиране, кариерно израстване) (Nowaczyk & Cierpiałkowska, 2016, стр. 112). В контекста на тази теория намерението за оставане се обяснява от гледна точка на това, че работата е ценен ресурс за индивида в много отношения и той има стремеж да я придобие, задържи и опазва.

4. Теория за самоопределянето (Self-Determination Theory – SDT)

Тази теория постулира, че 3 универсални психологически потребности: автономност (необходимост от самоопределение), компетентност (усещане за самоефективност) и свързаност (междупличностни отношения и подкрепа) – определят благополучието и мотивацията (Deci & Ryan, 2008, цит. от Li et al., 2024). Авторите поясняват, че действието на потребностите има културноспецифичен характер – например в западните култури автономността се разбира като лична свобода, докато в източните култури автономността е обвързана с благо на обществото. Теорията се прилага като обяснителен модел на намерението за напускане или оставане на работа в сферата на хотелиерството и туризма. В тази област се изследват мотивите за работа, ангажираността и удовлетвореността от работата (Sie et al., 2021, цит. от Li et al., 2024).

5. Теория за социалния обмен (Social Exchange Theory – SET)

Изучава външни за индивида въздействия, фокусирани върху социалното взаимодействие и последствията от него под формата на награди или наказания (Cahigas et al., 2022). Тази теория обяснява възникването на намерение за напускане чрез отношенията на печалба-загуба в социалните взаимодействия. Реално SET обяснява човешкото поведение в ситуация на обмен на материални ресурси (доход, притежания) или нематериални ресурси (емоции, отношения, опит) с оглед получаването на награда (Ar, 1992; Lambe, Wittmann, & Spekman, 2001, цит. от Cahigas et al., 2022). Например при служителите в хотелиерството ефективната система за възнаграждение и компенсация и оказаната организационна подкрепа са положителни последствия от социалния обмен. Когато системата за възнаграждение (Ohunakin & Olugbade, 2022) и организационната подкрепа (Raza et al., 2021) са ефикасни, служителите са мотивирани да останат на работа. Позитивните условия на комуникация (Ohunakin & Olugbade, 2022) също подхранват желанието за оставане на работа. От друга страна, когато последствията от социалния обмен са негативни – например включват потребителска агресия (Raza et al., 2021) или неучтивост на клиен-

тите под различна форма (Pu et al., 2022; Pu et al., 2024; Doğantekin et al., 2023), служителите ще бъдат мотивирани да напуснат. Влиянието на неучтивостта на клиентите се изследва основно в контекста на теорията COR. Що се отнася до намерението за напускане на работа, теорията SET обяснява действието на социални фактори, свързани с взаимодействията на работното място, които мотивират служителите да останат или напуснат.

II. Фактори, оказващи влияние на намерението за напускане (или оставане)

1. Изследвания въз основа на Теорията за организационната социализация (OST)

Резултатите от изследванията, които изучават влиянието на организационната подкрепа върху намерението за напускане, могат да се интерпретират в контекста на теорията OST.

Изследването на Zhang и кол. (2024) се основава на принципни положения от OST и SDT. Те съставят китайска извадка от социални работници в детска грижа, като използват вторични данни от лонгитюдно проучване. Zhang и кол. (2024) установяват, че *удовлетвореността от работата* е частичен медиатор във връзките между *подкрепата и автономността* на работното място и *намерението за напускане*. В частност подкрепата от страна на лидерите и супервайзърите намалява намерението за напускане. Според авторите подкрепата повишава автономността и удовлетвореността от работата и по този начин намалява текучеството.

Wang и Wang (2023) установяват съществуването на значима връзка между *конфликта работа-семейство* и *намерението за напускане* сред предучилищни педагози в Китай. Техните резултати показват, че *удовлетворението от работата* има частична медиаторна роля в тази връзка, а *възприетата организационна подкрепа* модерира връзката между *конфликта работа-семейство* и *удовлетворението от работата*. С други думи конфликтът работа-семейство се смекчава от възприеманата организационна подкрепа и това повишава удовлетвореността от работа; удовлетвореността пък намалява текучеството.

Fan и кол. (2024) изследват текучеството сред китайски работници мигранти и установяват, че *удовлетвореността от решението*

да останеш на работа е медиатор в отрицателната връзка между *организационната приобщеност* и *доброволното текучество*. Освен това, сравнени с мигрантите, работещи далеч от вкъщи, мигрантите, работещи близо до дома, имат по-високи нива на общо приспособяване и впоследствие е по-вероятно да бъдат удовлетворени от решението си да останат. Поради това, че те имат по-високи нива на организационна приобщеност, сред тях текучеството е по-малко. Изследването може да се интерпретира в контекста на OST.

Richter и кол. (2022) изследват намерението за оставане на работа и удовлетвореността от работата сред германски начинаещи учители. Авторите установяват, че между *екстраверсията* и *възприеманата подкрепа* от училището, от една страна, и *намеренията за оставане на работа* и *удовлетворението от работата*, от друга страна, съществува значима положителна връзка, в която медиатор е *самоефективността*. Изследването се основава на OST.

2. Изследвания върху влиянието на организационните политики и мениджмънта

Goralan и кол. (2023) изучават как *доверието в ръководството* влияе върху връзките между организационното поведение и работните резултати. Авторите наричат факторите на организационното поведение „предиктори“: подкрепата от ръководителя, от колегите и възприятието за смислена работа. Като „резултати“ се определят: удовлетвореността от работата, намерения за напускане и здравословния начин на живот. Авторите използват вторични данни от американското Национално проучване на променящата се работна сила. Goralan и кол. (2023) установяват, че доверието в ръководството медира както връзката между *подкрепата* и резултатите, така и връзката между *усещането за смислена работа* и резултатите. Те подчертават, че доверието в ръководството *не е* медиатор по отношение на връзките на намеренията за напускане с други променливи.

Vurakova и кол. (2022) изследват влиянието на *възприеманата организационна политика* и *работните нагласи върху намеренията за напускане* във френската пожарна и спасителна служба. Авторите установяват, че заплащането и повишението (заедно, в по-голяма степен), и общата организационна политика могат кос-

вено да прогнозира намерението за напускане. Организационната политика и намерението за напускане са свързани, но посредством афективната организационна ангажираност и удовлетворението от работата (Burakova et al., 2022).

3. Изследвания въз основа на Теория за запазване на ресурсите (COR) и други модели

3.1. Неучтивост на клиентите, потребителска агресия и комуникация

В две проучвания на китайски извадки от хотелиерски служители Pu и кол. (2022) и Pu и кол. (2024) установяват наличието на връзка между *неучтивостта на клиентите* и *намеренията за напускане*. Тази връзка зависи от 3 медиаторни променливи: на първо място, *емоционалното изтощение* (Pu et al., 2022; Pu et al., 2024), *удовлетворението от работата* (Pu et al., 2022; Pu et al., 2024) и *професионалната идентичност* (Pu et al., 2022). Според авторите неучтивостта на клиентите емоционално изтощава служителите, което понижава удовлетворението им от работата, а това влияе негативно върху професионалната им идентичност и в края на краищата предизвиква намерения за напускане (Pu et al., 2022). Изследванията се основават на COR и когнитивно-афективната личностна системна теория (Pu et al., 2022). В друга, турска извадка от хотелиерски служители Dođantekin и кол. (2023) също установяват, че *неучтивостта на клиентите* причинява чувства на недоволност и обида и това намалява *удовлетвореността от работата*, което може да увеличи *намеренията за напускане*. Удовлетвореността от работата се явява медиатор между неучтивостта на клиентите, от една страна, и трудовата интензивност и намерението за напускане, от друга страна.

Raza и кол. (2021) изследват пакистански хотелиерски служители и констатира, че възприеманата *потребителска агресия* е косвено свързана с *намерението за напускане*, като тази връзка е опосредствана от действието на променливите: възприемана *организационна подкрепа*, *тревожност* за работата и *чувство за дълг* на служителите. Изследването е въз основа на теориите COR и SET.

Ohunakin и Olugbade (2022) изследват хотелиерски служители в Нигерия и установяват, че *възприеманата система за възнаграж-*

дение на служителите понижава намеренията за напускане и подобрява работното представяне, а модератор в тази връзка е удовлетворението от комуникацията. Изследването се основава на SET.

3.2. Автономия, професионална идентичност, ангажираност и удовлетвореност

Въз основа на теорията COR, Zhang и кол. (2023) изучават двустранния ефект от използването на работи върху намерението за напускане в китайска извадка от хотелиерски служители. Оказва се, че използването на работи може да намалява текучеството, защото дава усещане за автономия, но може и да го увеличава, ако създава несигурност в работата. Влиянието на използването на работи върху автономността и несигурността в работата се модерира от *добросъвестността* на служителите.

C. Wang и кол. (2020) също прилагат COR в изследване на хотелиерски служители в Китай. Те установяват, че *професионалната идентичност* на служителите влияе положително върху *ангажираността* и *удовлетвореността от работата*; и трите променливи имат отрицателно влияние върху *намерението за напускане*.

3.3. Страх от COVID-19 и несигурност

Няколко изследвания са посветени на страха от COVID-19. В контекста на теорията COR Какар и кол. (2023) изследват извадка от пакистански академични служители в държавни университети и установяват, че съществува положителна връзка между *страха от COVID-19*, от една страна, и възприеманата *несигурност* и *намерението за напускане*, от друга страна. Оказва се, че несигурността играе ролята на медиатор между страха от COVID-19 и намерението за напускане (Kakar et al. 2023). Извън контекста на COR Abd-Ellatif и кол. (2021) изследват египетски здравни работници в областта на общественото здравеопазване, спешната медицина и интензивни грижи по време на пандемията от COVID-19. Те установяват, че *страхът от COVID-19* е отрицателно свързан с *удовлетвореността от работата*, а тя е положително свързана с *намерението за напускане*. Както страхът от COVID-19, така и удовлетворението от работата са значими предиктори за намерението за напускане.

Извън контекста на COR Ergun и кол. (2023) изследват турски служители в областта на туризма и установяват, че *несигурността* повишава *стреса* и *намеренията за напускане*. Сам по себе си стресът също увеличава намеренията за напускане. Освен това *позитивните психологически ресурси* (PsyCap) модерират както връзката между несигурност и стрес, така и връзката между несигурност и намерение за напускане.

4. Изследвания въз основа на Модела за Търсенето и Ресурсите в работата (JD-R)

Lushin и кол. (2023) изследват американски служители, работещи в областта на закрила на децата по време на пандемията от COVID-19. Те установяват, че *емоционалното прегаряне* (лично, свързано с работата и свързано с клиентите) има отношение към *намеренията за напускане*, но прегарянето, свързано с работата, е най-важно. *Удовлетворението от работата* има частична медиаторна роля по отношение връзката между прегаряне и намерения за напускане.

J. Wang и кол. (2023) изследват китайски медицински сестри и установяват положителна връзка на *колегиалната солидарност* и *позитивните емоции с професионалното представяне*. Освен това *позитивните емоции и намерението за напускане* играят ролята на медиатори в тази връзка, като самите те са последователно свързани. J. Wang и кол. (2023) смятат, че професионалното представяне би могло да се подобри чрез повишаване на колегиалната солидарност и позитивните емоции, а с това ще намалее и намерението за напускане сред сестрите.

Още едно изследване – извън контекста на JD-R – се фокусира върху влиянието на емоционалното прегаряне. Liu и кол. (2023) смятат, че *удовлетворението от работата* може да намали текучеството при китайски детски учители. Те изследват променливите: „свързана с работата употреба на информационни и комуникационни технологии след часовете (W ICT)“, *удовлетворение от работата*, *възприемана организационна подкрепа* и *емоционално изтощение*. Liu и кол. (2023) констатира следните връзки: *употребата на технологии (W ICT)* е свързана с *емоционалното изтощение*, като модератор на връзката е *възприеманата подкрепа*; а

подкрепата е свързана с *удовлетвореността от работата*, като медиатор между тях е емоционалното изтощение. С други думи употребата на технологии е косвено свързана с удовлетвореността от работата.

5. Изследвания върху позитивни психологически характеристики, свързани с намерението за напускане: удовлетвореност, обучение, кариерно развитие, гордост

Lehtonen и кол. (2021) изучават факторите, влияещи върху *намерението за напускане и удовлетвореността от работата* сред работещи в ИТ-сектора и в областта на инженерството. Оказва се, че когато служителите имат по-големи *възможности за обучение* (достъп до ресурси), както и за *кариерно развитие*, те са по-малко склонни да обмислят напускане на работа. Lehtonen и кол. (2021) изтъкват, че удовлетвореността и ученето са взаимосвързани, като тяхното съчетание намалява желанието за напускане.

Le и кол. (2023) анкетираат американски и виетнамски хотелиерски служители и установяват, че ценностна система, подкрепяща работата, задълженията и трудолюбието, повишава усещането за *гордост от работата*, а то понижава *намерението за напускане*. Авторите отбелязват, че само сред американските служители е значима отрицателната връзка между гордостта от работата и желанието да напуснеш, и отдават констатацията на влиянието на културни фактори.

Дискусия

Първата хипотеза се потвърждава: в разгледаните доклади се установява, че удовлетвореността от работата е тясно свързана с желанието за напускане и връзката между тях е отрицателна (Zhang et al., 2024; Wang & Wang, 2023; Doğantekin et al., 2023; Ohunakin & Olugbade, 2022; C. Wang et al., 2020; Abd-Ellatif et al., 2021; Liu et al., 2023; Lehtonen et al., 2021). Удовлетвореността от работата е медиатор между намерението за напускане и други променливи, сред които са: (1) подкрепата и автономността на работното място (Zhang et al., 2024); (2) организационната приобщеност (Fan et al., 2024); (3) организационната политика (Burakova et al., 2022); (4) възприетата система за възнаграждение (Ohunakin &

Olugbade, 2022); (5) неучтивостта на клиентите (Pu et al., 2022; Pu et al., 2024; Dođantekin et al., 2023); (6) конфликтът работа-семејство (Wang & Wang, 2023); (7) емоционалното прегаряне (Lushin et al., 2023); (8) професионалната идентичност (C. Wang et al., 2020).

В някои изследвания удовлетвореността от работата е **директно** свързана с намерението за напускане (Abd-Ellatif et al., 2021; Liu et al., 2023). Комбинацията на удовлетвореността от работата с други фактори, като например ученето (Lehtonen et al., 2021), също може да понижи желанието за напускане.

Връзката между удовлетвореността от работата и намерението за напускане се открива в различни култури: Китай (Zhang et al., 2024; Wang & Wang, 2023; Fan et al., 2024; Pu et al., 2022; Pu et al., 2024; C. Wang et al., 2020; Liu et al., 2023), Германия (Richter et al., 2022), Франция (Burakova et al., 2022), Турция (Dođantekin et al., 2023), Нигерия (Ohunakin & Olugbade, 2022), Египет (Abd-Ellatif et al., 2021), САЩ (Lushin et al., 2023).

Втората хипотеза се потвърждава: върху намерението за напускане оказват влияние **вътрешни фактори** – свързани с условията на труд. Вътрешни фактори с **негативно влияние** върху намерението за напускане са: усещането за автономност (Zhang et al., 2024; Zhang et al., 2023), за ангажираност с работата (Burakova et al., 2022; C. Wang et al., 2020), екстраверсията (Richter et al., 2022), усещането за смислена работа (Gopalan et al., 2023; Le et al., 2023), професионалната идентичност (Pu et al., 2022; C. Wang et al., 2020), чувството за дълг (Raza et al., 2021), добросъвестността (Zhang et al., 2023), позитивните емоции (J. Wang et al., 2023), успехът в кариерата (Lehtonen et al., 2021), гордостта от работата (Le et al., 2023). Вътрешни фактори с **позитивно влияние** върху намерението за напускане са: емоционалното изтощение (Pu et al., 2022; Pu et al., 2022; Lushin et al., 2023; Liu et al., 2023), стресът (Ergun et al., 2023), тревожността (Raza et al., 2021) и несигурността в работата (Zhang et al., 2023; Kakar et al., 2023; Ergun et al., 2023), страх от COVID-19 (Kakar et al., 2023; Abd-Ellatif et al., 2021).

Третата хипотеза се потвърждава: върху намерението за напускане оказват влияние **външни фактори** – свързани с условията на труд. Външни фактори с **негативно влияние** върху намерението за напускане са възприеманите: организационна подкрепа

(Zhang et al., 2024, Wang & Wang, 2023, Richter et al., 2022; Gopalan et al., 2023; Raza et al., 2021; Liu et al., 2023), организационна общност (Fan et al., 2024), организационна политика (Burakova et al., 2022); система за възнаграждение (Ohunakin & Olugbade, 2022); възможността за обучение и развитие на работното място (Lehtonen et al., 2021).

Четвъртата хипотеза се потвърждава: върху намерението за напускане оказват влияние **междудличностни фактори** – свързани с общуването и взаимодействията в работна среда. Междудличностни фактори с **негативно влияние** върху намерението за напускане са удовлетвореността от комуникацията (Ohunakin & Olugbade, 2022) и колегиалната солидарност (J. Wang et al., 2023). Междудличностни фактори с **позитивно влияние** върху намерението за напускане са: конфликтът работа-семејство (Wang & Wang, 2023), неучтивостта на клиентите (Pu et al., 2022; Pu et al., 2022; Dođantekin et al., 2023), потребителската агресия (Raza et al., 2021).

Заклучение

В контекста на изследователската литература през последните 5 години намерението за напускане често се изучава в контекста на 5 теории:

Теорията за организационната социализация обяснява намерението за напускане като продукт на неуспешното приобщаване на персонала. Съгласно разгледаните емпирични доклади, основните фактори, които влияят на намерението за напускане в тази перспектива, са свързани с: организационна подкрепа, приобщеност, ангажираност и удовлетвореност от работата. Някои изследвания (Gopalan et al., 2023; Burakova et al., 2022) доказват, че възприеманите организационни политики и отношението на мениджмънта също влияят върху желанието за напускане.

Моделът за Търсенето и Ресурсите обяснява намерението за напускане като резултат от неуспешното съчетание между ресурсите и изискванията на работодателя. Разгледаните емпирични доклади в контекста на тази теория посочват фактори, влияещи на намерението за напускане, сред които са: емоционалното изтощение, солидарността сред колегите, професионалното представяне, удовлетвореността от работата.

Теорията за запазване на ресурсите обяснява намерението за напускане в контекста на ценностната система – то е резултат от развитие на обезценяващо отношение към работата. Емпиричните доклади, основаващи се на тази теория, обясняват намерението за напускане с фактори като неучтивост на клиентите, потребителска агресия, усещане за несигурност и страх (от COVID-19); но също и с фактори като професионална идентичност, усещане за автономия, ангажираност, удовлетвореност от комуникацията, удовлетвореност от работата и др.

Теорията за самоопределянето на Deci и Ryan обяснява намерението за напускане от гледна точка на универсалните човешки потребности от автономност, компетентност и свързаност. Емпиричните доклади в контекста на тази теория свързват намерението за напускане с организационната подкрепа, автономността, емоционалното изтощение и неучтивостта на клиентите.

Теорията за социалния обмен обяснява намерението за напускане като резултат от неблагоприятни взаимодействия в организационната среда, където хората се опитват да правят размени, за да получат нещо ценно за себе си. Разгледаните емпирични доклади в контекста на тази теория показват влияние на фактори като потребителската агресия, организационната подкрепа, чувството на дълг, системата за възнаграждение и удовлетвореността от комуникацията. Някои изследвания (Lehtonen et al., 2021; Le et al., 2023) обясняват намерението за напускане с влияние на позитивни характеристики и ползи от работата като възможността за обучение, за кариерно развитие, чувствата на гордост и удовлетвореност от работата.

Във всички разгледани теории се засяга идеята за влиянието на удовлетвореността от работата върху намерението за напускане – като един от основните предиктори на доброволното текучество.

Статията е изпълнена в рамките на договор № МУПД23-ПФ-016, научноизследователски проект „Психично здраве и процъфтяване през жизнения цикъл“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ при ПУ „Паисий Хилендарски“.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Abd-Ellatif, E.E., Anwar, M.M., AlJifri, A.A., El Dalatony, M.M. (2021).** Fear of COVID-19 and Its Impact on Job Satisfaction and Turnover Intention Among Egyptian Physicians. *Safety and Health at Work*, 12(4), 490-495, ISSN 2093-7911, <https://doi.org/10.1016/j.shaw.2021.07.007>
2. **Burakova, M., McDowall, A., Bianvet, C. (2022).** Are organisational politics responsible for turnover intention in French Firefighters? *European Review of Applied Psychology*, 72(5), 100764, ISSN 1162-9088, <https://doi.org/10.1016/j.erap.2022.100764>
3. **Cahigas, M.M., Prasetyo, Y.T., Persada, S.F., Ong, A.K.S., Nadlifatin, R. (2022).** Understanding the perceived behavior of public utility bus passengers during the era of COVID-19 pandemic in the Philippines: Application of social exchange theory and theory of planned behavior, *Research in Transportation Business & Management*, Vol. 45, Part C, 100840, ISSN 2210-5395, <https://doi.org/10.1016/j.rtbm.2022.100840>
4. **Doğantekin, A., Boğan, E., Dedeoğlu, B.B. (2023).** The effect of customer incivility on employees' work effort and intention to quit: Mediating role of job satisfaction, *Tourism Management Perspectives*, Vol. 45, 101071, ISSN 2211-9736, <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2022.101071>
5. **Ergun, G.S., Bozkurt, H.O., Arslan, E., Kendir, H., Yayla, O. (2023).** Psychological capital as a moderator in the relationship between job insecurity, job stress, and hotel employees' turnover intention during the Russia-Ukraine war. *International Journal of Hospitality Management*, Vol. 111, 103475, ISSN 0278-4319, <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2023.103475>
6. **Fan, Q., Chen, J., Yang, W. (2024).** Applying a push–pull perspective to migrant worker turnover: The role of retention decision satisfaction and geographic distance. *Journal of Business Research*, Vol. 178, 114652, ISSN 0148-2963, <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2024.114652>
7. **Gopalan, N., Beutell, N.J., Alstete, J.W. (2023).** Can trust in management help? Job satisfaction, healthy lifestyle, and

- turnover intentions. *International Journal of Organization Theory & Behaviour*, 26(3), 185-202, ISSN 1093-4537, <https://doi.org/10.1108/IJOTB-09-2022-0180>
8. **Hobfoll, S.E., Ford, J.S. (2007).** Conservation of Resources Theory*. Fink, G. (Ed.). *Encyclopedia of Stress (Second Edition)*. 562-567, Academic Press, ISBN 9780123739476, <https://doi.org/10.1016/B978-012373947-6.00093-3>
  9. **Kakar, A.S., Misron, A., Rauza, Meyer, N., Durrani, D.K. (2023).** Job insecurity as a mediator between fearing COVID-19 and turnover intention: empirical evidence during the COVID-19 pandemic. *International Journal of Educational Management*, 37(4), 752-767, ISSN 0951-354X, <https://doi.org/10.1108/IJEM-12-2022-0511>
  10. **Le, L.H., Hancer, M., Chaulagain, S., Pham, P. (2023).** Reducing hotel employee turnover intention by promoting pride in job and meaning of work: A cross-cultural perspective. *International Journal of Hospitality Management*. Vol. 109, 103409, ISSN 0278-4319, <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2022.103409>
  11. **Lehtonen, E.E., Nokelainen, P., Rintala, H., Puhakka, I. (2021).** Thriving or surviving at work: how workplace learning opportunities and subjective career success are connected with job satisfaction and turnover intention? *Journal of Workplace Learning*, 34(1), 88-109, ISSN 1366-5626, <https://doi.org/10.1108/JWL-12-2020-0184>
  12. **Li, Y., Guo, Z.-q., Hua, H.-y. Li, W. (2024).** An empirical analysis of cultural differences in overseas tourism: How do they affect self-determination theory (SDT) needs by age? *International Journal of Intercultural Relations*, Vol. 99, 101936, ISSN 0147-1767, <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2024.101936>
  13. **Liu, Y., Wang, W., Liu, J. (2023).** Work-related use of information and communication technologies (W ICTs) and job satisfaction of kindergarten teachers: A moderated mediation model. *Acta Psychologica*, Vol. 237, 103947, ISSN 0001-6918, <https://doi.org/10.1016/j.actpsy.2023.103947>
  14. **Lushin, V., Katz, C.C., Julien-Chinn, F.J., Lalayants, M. (2023).** A burdened workforce: Exploring burnout, job satisfaction and turnover among child welfare caseworkers in the era of COVID-19.

- Children and Youth Services Review*, Vol. 148, 106910, ISSN 0190-7409, <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2023.106910>
15. **Nowaczyk, N., Cierpialkowska, L. (2016).** Coping with multiple sclerosis from the perspective of Stevan E. Hobfoll's theory of conservation of resources, *Postępy Psychiatrii i Neurologii*, 25(2), 111-123, ISSN 1230-2813, <https://doi.org/10.1016/j.pin.2016.05.006>
  16. **Ohunakin, F., Olugbade, O.A. (2022).** Do employees' perceived compensation system influence turnover intentions and job performance? The role of communication satisfaction as a moderator. *Tourism Management Perspectives*, Vol. 42, 100970, ISSN 2211-9736, <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2022.100970>
  17. **Pu, B., Ji, S., Sang, W. (2022).** Effects of customer incivility on turnover intention in China's hotel employees: A chain mediating model. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, Vol. 50, 327-336, ISSN 1447-6770, <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2022.02.004>
  18. **Pu, B., Sang, W., Ji, S., Hu, J., Phau, I. (2024).** The effect of customer incivility on employees' turnover intention in hospitality industry: A chain mediating effect of emotional exhaustion and job satisfaction. *International Journal of Hospitality Management*, Vol. 118, 103665, ISSN 0278-4319, <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2023.103665>
  19. **Raza, B., St-Onge, S., Ali, M. (2021).** Consumer aggression and frontline employees' turnover intention: The role of job anxiety, organizational support, and obligation feeling. *International Journal of Hospitality Management*, Vol. 97, 103015, ISSN 0278-4319, <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2021.103015>
  20. **Richter, E., Lucksnat, C., Redding, C., Richter, D. (2022).** Retention intention and job satisfaction of alternatively certified teachers in their first year of teaching, *Teaching and Teacher Education*, Vol. 114, 103704, ISSN 0742-051X, <https://doi.org/10.1016/j.tate.2022.103704>
  21. **Wang, C. Xu, J., Zhang, T.C., Li, Q.M. (2020).** Effects of professional identity on turnover intention in China's hotel employees: The mediating role of employee engagement and job

- satisfaction. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, Vol. 45, 10-22, ISSN 1447-6770, <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2020.07.002>
22. **Wang, F., Wang, Z. (2023).** A mediation moderation model between work–family conflict and turnover intention among public and private kindergarten school teachers in China. *Journal of Organizational Change Management*, 37(1), 116-132, ISSN 0953-4814, <https://doi.org/10.1108/JOCM-04-2023-0137>
23. **Wang, J., Liu, S., Qu, X., He, X., Zhang, L., Guo, K., Zhu, X. (2023).** Nurses' Colleague Solidarity and Job Performance: Mediating Effect of Positive Emotion and Turnover Intention, *Safety and Health at Work*, 14(3), 309-316, ISSN 2093-7911, <https://doi.org/10.1016/j.shaw.2023.06.001>
24. **Zhang, L.-X., Li, J.-M., Wang, L.-L., Mao, M.-Y., Zhang, R.-X. (2023).** How does the usage of robots in hotels affect employees' turnover intention? A double-edged sword study. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, Vol. 57, 74-83, ISSN 1447-6770, <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2023.09.004>
25. **Zhang, Y., Xu, W., Yoon, S., Chen, W., Parmenter, S. (2024).** Workplace support, job autonomy, and turnover intention among child welfare workers in China: The mediating role of job satisfaction. *Child Protection and Practice*, Vol. 2, 100027, ISSN 2950-1938, <https://doi.org/10.1016/j.chipro.2024.100027>